

А Н О Т А Ц И Я

НА МАТЕРИАЛИТЕ СЪГЛАСНО ЧЛ. 65 ОТ ПРАСПУ

**на главен асистент д-р Антоанета Стефанова Джельова
за участие в конкурс за заемане на академичната длъжност
„доцент“**

Анотация на материалите

на научната продукция и публикациите, подадени за участие в конкурс за академичната длъжност „доцент“, обявен в ДВ, бр. 31, 12.04.2019 г., стр. 65, които са публикувани в специализирани научни издания

За конкурса представям следната научна продукция, която не е била представяна при присъждането на образователната и научна степен „доктор“:

I. Монография:

Старобългарски език. Морфология. УИ „Паисий Хилендарски“, Пловдив, 2019, 192 с.

Монографията „Старобългарски език. Морфология“ предлага нов системно-синергетичен подход за изследване. Подходът цели изучаването на старобългарския да бъде съобразено с новите научни и методологични изисквания. Разработвам цялостна концепция за проучване на системноезикови явления на определено равнище в даден етап от развитието на езика. Изборът да се направи морфологична характеристика на старобългарския език се основава на идеята за думата като универсален типологичен конструкт. Тезата за морфемите и думите като прости езикови знаци дава възможност за представянето им като микросистеми, които отразяват чертите на езиковата система, към която принадлежат. Чрез типовете морфеми, типовете думи и тяхното взаимодействие се изясняват действащите в езиковата система граматични категории.

При изследването на старобългарския език обединявам достиженията на класическата, некласическата и постнекласическата наука в **комплексен системно-синергетичен панхронен подход**. Използват се данни от сравнителното езикознание и емпиричен материал от корпуса на класическите старобългарски паметници. Имат се предвид и предходните учебници по старобългарски език и неговото историческо развитие.

Монографията се състои от теоретична и практическа част.

В теоретичната част се прави типологична характеристика на отделните морфеми и на класовете думи. Съобразно тези характеристики се извеждат критерии за формалнотипологична и съдържателнотипологична класификация на езиците. Разглеждат се различните средства за синтетично и аналитично изразяване на граматични значения във флективните езици.

В интерпретацията на старобългарската морфологична система особено внимание се отделя на лексико-граматичните морфеми. Чрез трите типа морфеми *лексикална*, *лексико-граматична* и *граматична* думите са описани като принадлежащи към различни типове езикови подсистеми – *отворени нелинейни*, *затворени линейни* и *междинни*, които обединяват признаците и на отворените, и на затворените подсистеми.

Като отворени подсистеми определям подсистемите на самостоятелните изменяеми думи – съществителни, глаголи и прилагателни. За затворени подсистеми считам неизменяемите несамостоятелни думи – предлози, частици, съюзи, а за междинни – местоименията, числителните и причастията. Местоименията се разглеждат по различен от общоприетия начин. С оглед на тяхната семантика и функции считам, че основата им е

лексико-граматична морфема, след която има окончания. За първи път е направена типологизация на езиковите подсистеми чрез методите на системологията и една от нейните прояви – синергетиката.

При синергетичния подход наблюдението е съсредоточено върху взаимодействието на еднородни и разнородни подсистеми с различна сложност на организация и с различно време на възникване. Специално внимание се обръща на структурата на еднокоренните думи – проста или сложна. При различните типове структури се наблюдават варианти в развитието на определени граматични значения в среднобългарски и в съвременния български език. Като основа за описанието на езиковите категории се използват базови елементи (показатели) – вокалите (V) **o, e, i, u, a** и консонантите (C) **s, n, m, r, t, d, p, b, k, g** – и образуваните от тях структури от различен тип CV/VC и CVC или VCV.

Въз основа на формалния и на съдържателния типологичен анализ смятам, че в старобългарски се наблюдава преход от аглутинативен към флективен тип. Анализът на съдържателните конструкти *субект, обект, предикат* и отразените при тях семантични и граматични категории разкрива старобългарския език като номинативен, но с присъствие на явления от активния езиков тип. Посочени са основни импликации на активния езиков тип. Те насочват вниманието ми към проявите на категориите *посесивност, персоналност* и *активност – инактивност*. Смятам за необходимо и въвеждането на метакатегорията *свързване* с нейните прояви *неделимо, делимо* и *свободно свързване*, които могат да бъдат наблюдавани на всяко езиково равнище както във формален, така и в съдържателен план. Чрез категорията *свързване* и *активност – инактивност* се дават нови дефиниции на граматичните категории и значения.

Интерпретациите на структурализма с неговите основни механизми за анализ на езиковите явления – изоморфизъм и опозиции – са обогатени с достиженията на синергетиката. При синергетичния подход акцентът е върху многообразието в езиковата система и действащия принцип на хомеостаза.

При синергетичния подход при изследването на сложните самоорганизиращи се системи се отчитат:

- едновременно съществуване на явления с различна хронология;
- политипологизъм и преходни явления;
- различна проницаемост и темпове на развитие на отворените, затворените и междинните системи;
- комплексно действие на множество вътрешносистемни и извънсистемни езикови фактори и на други фактори;
- взаимодействие на универсално и уникално, закономерно и случайно, реално и потенциално;
- различни средства за изразяване на една и съща граматична категория – могат да бъдат от различни формални и съдържателни типове и да се проявяват в различни езикови равнища;
- различен обхват на отделните категории спрямо отворените подсистеми;
- значимост на всяко езиково явление независимо от неговия количествен обхват;
- едновременно действие на противоположни тенденции в едно и също звено на езиковата система и в отделни звена на езиковата система;
- взаимно допълване на синтетизъм и на аналитизъм.

С въвеждането и последователното прилагане на единен понятиен апарат в описанието на различни езикови факти и явления предлагам своето решение на някои спорни теоретични въпроси в граматиката. Някои категории се преосмислят, други се актуализират, въвеждат се и нови категории.

Според основния постулат на синергетиката за единството на света всяка проява на естествен човешки език е част от това единство и трябва да се изследва интердисциплинарно. Старобългарският език се разглежда в контекста на общото езикознание, индоевропейското езикознание, сравнителната граматика на славянските езици, българската диалектология, историята на книжовния език.

Интердисциплинарността обединява достиженията на точните и на хуманитарните науки, теорията и практиката, логиката и интуицията. Дава възможност и за саморазвитие на субекта, занимаващ се с научни изследвания.

II. Научни статии:

Всички анотирани статии са отделни части от моята концепция за научната и за езиковата картина на света.

Представената концепция за двете картини на света е създадена въз основа на синергетиката. Синергетиката като продължение на системологията се занимава със самоорганизацията на системи от различен тип и със саморазвитието на сложните биологични и социални системи. До синергетиката възприемат системите като линейни, в динамично равновесие и с йерархична организация. Синергетиката разглежда отворените нелинейни неравновесни и самоорганизиращи се системи. При синергетичния подход възникването и съществуването на системата е резултат от нейното взаимодействие с хаоса. Хаосът и системата са взаимно допълващи се и съществуват в хармонично единство. Материята се проявява в два варианта – система и хаос.

Системната реализация на материята и мястото на човека във Вселената трябва да се изследват интердисциплинарно и с еднакъв метатипологичен и научен апарат. Езиковата действителност и присъствието на човека в тази действителност описвам чрез два метатипологични конструкта – *антропоцентризъм* и *антропност*. Те могат да бъдат приложени към тълкуването на различни прояви на културата – наука, религия, изкуство, език.

Основа на антропоцентризма са дискретността, линейността, равновесието и йерархичната организация. Главен принцип на антропоцентризма е противопоставянето и проявата на противоположностите. В антропоцентризма системата и хаосът са диференцирани. Хаосът се възприема като деструктивно проявление на материята. Системата и хаосът не са равностойни и не са еднакво значими. Първостепенен принцип е разграничаването на субекта и обекта, които съществуват отделно. Всяко явление в системата е детерминирано като част или цяло, просто или сложно, управляващо или управляемо. Има определено място и определена функция. Човекът възприема себе си като сложна и най-висша система в йерархията, способна да управлява другите системи. Развитието и промените в системата се тълкуват като причинно-следствени отношения и стремеж към динамично равновесие.

Главният принцип на антропността е единството на всичко съществуващо и обединяването на противоположностите. В съвременната хипотеза за антропността се

приема, че системата и хаосът функционират като взаимно свързани и осъществяват принципа на взаимно допълване. Те са равностойни и с еднаква значимост. Системата възниква и се развива благодарение на хаоса. Хаосът се възприема в неговата креативност. В антропоността материята се изследва в нейната континуантност, нелинейност и равноценност на всичко съществуващо. Субектът едновременно е и обект. Всяко явление е едновременно част и цяло, управляващо и управляемо. За преобразуването на системата значение имат не само причинно-следствените отношения, но и случайните процеси. Всяко възникване и развитие на система или на явления в нея е съвместно осъществяване на закономерни и на случайни процеси. Всяка система е едновременно универсална, подчинена на вселенските универсални константи и закони, и уникална, защото възниква в резултат на случайни съвпадения, които не могат да се повторят.

При антропния подход се изследват преди всичко отворените сложни системи в неравновесно състояние, възникването на нови явления и системи като реализация на една от множеството възможности. Антропният подход се разработва от синергетиката.

Антропоцентризмът и антропоността са двете страни на системната проява на материята. Те са взаимно свързани и осъществяват принципа на взаимното допълване.

Съобразно това мисля, че езиковата система като част от всеобщото единство трябва да се описва в два аспекта: чрез общ категориален апарат, приет от всички науки, и чрез специфичен категориален апарат. Освен известните философски категории към общия апарат добавям категориите *свързване и симетрия*. В системата се реализират *неделимо свързване, делимо свързване, свободно свързване, симетрия, хирална симетрия и асиметрия*.

В научната картина на света и в езиковата картина на света тези два модела – антропоцентричен и антропен – се проявяват по различен начин. Научната картина на света е изразена в три типа парадигми – класическа, некласическа и постнекласическа. В класическата научна парадигма доминира антропоцентричният подход, чието съществено достижение е структурализмът с неговия принцип на опозициите. Основен обект на изследване е системата в динамично равновесие и линейна проява, а предмет – нейната организация. В некласическата научна парадигма постепенно се утвърждава антропният подход. Развива се синергетиката. Обект вече е сложната отворена неравновесна система с нелинейно поведение, а предмет – самоорганизацията на тази система. В съвременната постнекласическа научна парадигма основен обект е човекът и конструираните от него вторични развиващи се системи, а предмет – саморазвитието на сложните системи.

В съвременната постнекласическа научна парадигма е необходимо да се обединят антропоцентризмът с антропоността. Чрез обединяването на двата подхода се обясняват явления в точните, хуманитарните и социалните науки, а също и мястото на човека в света.

Постнекласическата научна парадигма е междудисциплинарна. Съществуването на всяко явления, в това число и на човека и продуктите на неговата дейност – езици, духовна култура – се интерпретират с общ методологичен апарат, който работи с основните философски категории и с характерните синергетични категории. Сред философските категории се актуализират възникване, симетрия, а сред синергетичните – бифуркация, флуктуация, положителни и отрицателни обратни връзки, атрактор, емергентност, холизъм, кохерентност, коеволюция. Синергетиката използва термините на точните науки, но обогатява тяхното съдържание. Синергетиката изследва единството на

света. Тя се отличава с междудисциплинарност, защото единството на света не може да се осъзнае само в границите на една наука.

За разлика от научната картина на света, където в определени парадигми антропоцентризмът и антропността могат да съществуват и отделно, при езиковата картина на света антропоцентричният и антропният модел съществуват само в единство като взаимнодопълващи се съставни. Тези два модела се проявяват на всички равнища на езиковата система – семантично, лексикално, морфологично и синтактично.

За да се изследва езиковата картина на отделно взет език като отражение на мисленето посредством определени средства, е необходимо да се приеме методологичен апарат, който да е подходящ за езиковото описание на всеки език. Приетият от мен апарат се основава на два типа категории – семантични и формално-граматични.

Семантичните категории са *субект, квазисубект, обект, квазиобект, предикат, квазипредикат*. Субектът и обектът отразяват реални, дискретни, детерминирани денотати с определена функция и в йерархични отношения. Между субекта, предиката и обекта има свързване или свободно свързване. Субектът и обектът се употребяват в антропоцентрични изречения. Квазисубектът, квазипредикатът и квазиобектът отразяват противоположни значения – наличие и отсъствие на денотати, дискретни и недискретни, детерминирани и недетерминирани денотати. Те съвместяват противоположни функции, които се проявяват на различни равнища на системата, а също и само на едно равнище.

Формалните категории са лексикална, граматична и лексико-граматична морфема. Отчитайки, че езиковата система е знакова, въз основа на принципа на минимализма, определям едносъставни универсални базови елементи – знаците **a, u, i, e, o, s, m, n, d, t, b, p, k, g, h**, които наричам *езикови показатели*. Всички лексикални, граматични и лексико-граматични морфеми и техните комбинации в думите и в словосъчетанията са образувани с тези показатели и техните хиралносиметрични варианти: **s** – os/so, es/se, is/si, us/su; **n** – on/но, en/ne, in/ni, un/nu и т. н.

Като проследявам функциите на отделните показатели и техните варианти в лексикални, лексико-граматични и граматични морфеми, установявам категориалните признаци на граматичните категории.

1. Концептуални статии, в които е представена моята теория в цялост:

Човекът и Вселената и синергетичният подход в лингвистиката

В тази статия от гледна точка на синергетичния подход представям своята хипотеза за възникването на естествения човешки език. Естественият човешки език се е самосъздал под влияние на креативността на хаоса и е резултат от едinodeйствието на две противоположни тенденции. От една страна, това е причинно-следственият процес на постепенно натрупване и еволюция на видовете при проявите на стабилност, линейност и равновесие на материята, а от друга – осъществяване на спонтанност и случайност при проявите на нестабилност, неравновесие и нелинейност на материята. В резултат на тяхното взаимодействие се осъществява скок на ново равнище на самоорганизация. Новоформираната система на естествения човешки език се отличава от езиковите системи на другите биологични видове по типа и по количеството езикови знаци. Появяват се знаци символи, които се развиват заедно с втората сигнална система. Еволюцията на човека като сложна отворена система протича заедно с еволюцията на неговия език, който

също е сложна отворена система, при осъществяването на кохерентност и хомеостазис в двете взаимодействащи си системи.

Съществуването на конкретна езикова система и промените в нея обяснявам чрез терминологията на синергетиката. Анализирам категориите атрактор и ядро на езиковата система. Системният атрактор е представен като организиращ център на системата. Атракторът задава допустимите възможности в поведението на конструктивните елементи на различни равнища. Той определя фазовото пространство на системата. Компонентите на системния атрактор изразяват нейната уникалност. Ядрото на системата е мини линейна равновесна система, която поддържа устойчивостта и разкрива универсални свойства на човешкия език.

Съгласно синергетиката тълкувам и отношението *литературен език – народен език*. Литературния език определям като устойчива равновесна и управляема система, а народния – като неустойчива, неравновесна и саморегулираща се система.

Антропоцентризъм, антропност, синергетика и езикова система

В статията са концептуализирани метатипологичните конструкти антропоцентризъм и антропност. В езиковата система съществуват едновременно два вида подсистеми – прости линейни равновесни организирани системи и сложни отворени нелинейни неравновесни самоорганизиращи се системи. Двата типа системи са разгледани в тяхната комплементарност, тъй като се състоят от едни и същи елементи. Антропоцентричните системи са линейни равновесни и организирани, а антропните нелинейни неравновесни и самоорганизиращи се. Естественият човешки език е комплексна самоорганизираща се знакова система.

„Категории средновековой культуры“ А. Я. Гуревича с точки зрения синергетики („Категории на средновековната култура“ на А. Я. Гуревич от гледна точка на синергетиката)

В текста са представени основните характеристики на синергетичния подход и неговата значимост за типологията на научното познание. Предлага се описание на картината на света в двата взаимодопълващи се модела – антропоцентризъм и антропност. Културата се определя като сложна, отворена, знакова система. В изследването на А. Я. Гуревич „Категории средновековой культуры“ антропният модел се проявява: в менталността на различните членове на обществото; във факти и явления, които се смятат за незначими и случайни, но характерни за дадена епоха; във възприемането на средновековния човек едновременно като субект и като обект; в представата за единството на света и във възприемането на микрокосмоса и макрокосмоса като аналогични и влияещи един на друг; в тълкуването на средновековната култура като цялостна система.

2. Синергетичен антропоцентрично-антропен подход прилагам и в характеристиката на езиковата система на старобългарския и съвременния български език.

An Approach to Verb Government (Един подход към глаголното управление)

Съставянето на лексико-граматичен речник на глаголното управление е един възможен подход, за да се определят характерните употреби на падежите в старобългарския книжовен език и измененията, възникнали в периода на прехода му от синтетизъм към аналитизъм. Комплексното изследване на глаголното управление и неговите изменения представя сложните отношения между езиковите единици и граматичните категории като динамична система в относително устойчиво равновесие.

Типологическите особености древнеболгарского языка на основе показателя -n (Типологични особености на старобългарския език въз основа на показателя -n)

Всяко явление в езика може да се интерпретира като двойно опосредствано отражение – чрез категориите на мисленето и чрез категориите на езика. За да се направи такава интерпретация, подходящо се оказва съчетанието на формално-типологичния и съдържателно-типологичния подход при анализа на морфемите и думите. При формално-типологичната характеристика на показателя **-n** морфемите се класифицират по форма, съдържание и функция, а при описанието на съдържателно-типологичните особености на помощ идват понятията квазисубект, квазиобект, предикат и квазипредикат. На базата на анализа може да се направи извод, че на различните езикови равнища показателят **-n** е изразявал значенията квазисубект и квазиобект в активнотипологичния индоевропейски праезик.

Лексикална и граматична характеристика на показателя s при имената в старобългарския език

В тази статия показателят **s** се разглежда в структурите CV и VC като лексико-граматични морфемии в строежа на думата и извън нея. Основно значение на показателя **s** е значението *активност*. Посоченото значение се извежда въз основа на употребата на показателя **s** в корени, суфикси и във флексииите на думите.

Лексикална и граматична характеристика на формите за сегашно и за минало свършено време на глагола за съществуване в старобългарския език

В статията разглеждам показателя **s** заедно с неговите варианти *es/se, os/so, is/si, us/su* и тяхната реализация в различни типове връзки на лексикално, морфологично и синтактично равнище. Що се касае до показателя **s**, смятам, че той изразява значението *активност*. В своя вариант **es** образува основата на глагола за съществуване, където репрезентира едно от двете значения на активността – *инактивност*. Суплетивният корен ***bhu** заедно с неговия разширител ***dh** представя значенията *активност* и *насоченост*. С тези значения той се употребява като основа във формите на аориста и на бъдеще време.

Значението на лексико-граматичната морфема у- като глаголна представка в съвременния български и в старобългарски

Представеното значение на лексико-граматичната морфема у- като глаголен префикс е в резултат на анализа на няколко основни семантични групи глаголи. Установено е, че префиксът у- изразява значението неотделима принадлежност в рамките на категорията посесивност.

Категорията количество и особеностите на нейното изразяване при някои съществителни имена в старобългарския език

Множествата на различните лексико-граматични групи съществителни могат да се опишат чрез квалитативните или чрез квантитативните характеристики на съставлящите ги елементи. Интерпретацията на тези множества чрез семантичните понятия субект, квазисубект, квазиобект и обект представя картината на света в различни съдържателни езикови типове – в активнотипологичния индоевропейски праезик и в номинативния старобългарски.

Липсата на граници в езика и формално-типологичните ѝ прояви при простите езикови знакове морфема и дума

Защитавам тезата, че основните механизми на езиковата система са изоморфизъм, рефлексия и липса на граници. Съществуването на хибридни лингвистични структури и думи е резултат от липсата на граници. Чрез анализ на основните типове морфеми и класовете думи се характеризират хибридните езикови явления. В хибридните класове думи и граматични структури са съсредоточени основните изменения при прехода на имената от синтетизъм към аналитизъм.

Към формално-типологичната характеристика на синтетичните и аналитичните структури в българския език

В настоящата статия представям синтетичните и аналитичните структури според типа свързване на морфемите и думите, характеристиките на компонентите и отношенията между тях. В езиците едновременно и непрекъснато действат процеси на съединяване и разединяване и съответно на формиране на синтетични и на аналитични езикови структури с различни характеристики. В тях участват различни типове езикови знаци и непрекъснато се осъществяват закономерни и случайни и обратими и необратими процеси. Всичко това поддържа съществуването и развитието на езиковата система.

Местоименные клитики винительного и дательного падежей в современном болгарском языке
(Местоименните клитики на винителния и на дателния падеж в съвременния български език)

Обясняването на поведението на клитиките за винителен и за дателен падеж на личните местоимения чрез разграничаването на лексикални, лексико-граматични и граматични морфемии и възприемането на пълните и на кратките форми с основа лексико-граматична морфема, използването на различни видове свързване между морфемии и думи – неделимо, делимо и свободно – дават перспектива за следващи изследвания на клитиките.

3. Текстологичните въпроси също се интерпретират в контекста на синергетичната парадигма.

Езикови категории, формули, клишета и щампи

В статията се коментира стилистичната специфика на употребата на падежите. Върху материал от дамаскините се анализират и разграничават понятията *формула*, *клише* и *щампа*. Езиковите формули представляват употреба на определени граматични форми само при специфична лексика. Те са съхранени с установени форми в писмените текстове в различни периоди от съществуването на езика. Езиковото клише определям като езиков знак – прост или комплексен, – който е пренесен от една система в друга. При функциониране в неспецифични условия се проявява неговият стилистичен ефект. Езиковата щампа е интерполация на един текст в друг текст. Въмъкнатият текст съхранява всички особености на езиковата система, където е бил създаден.

Паисиада – системно-синергетичен подход към „История славянобългарска“ и нейните преписи и преправки

Съобразно принципите на синергетичната теория се изясняват някои текстологични проблеми. „История славянобългарска“ определям като атрактор на множество преписи и преправки, образуващи система, наречена *Паисиада*. Преписите и преправките образуват сложна комплексна система, в която взаимодействат линейни, стабилни системи с нелинейни, вариативни системи. Като линейни, стабилни определям всички преписи на „Историята“, в които има само фонетико-графични варианти. Целостта на текста не е нарушена. Преправката е компилативен текст, обединяващ няколко източника. Всеки се отличава със свои особености. В преправките често се наблюдава контаминация.

За превода от български... на български на Рилската и на Поп-Йоановата преправка на „История славянобългарска“

В статията се обсъждат преводните контаминации в текстовете на Рилската преправка и на Поп-Йоановата преправка на „История славянобългарска“. Отбелязват се и се изброяват контаминациите в различни езикови равнища. Синхронните и диахронните прояви на гореспоменатите контаминации се посочват заедно със съответните им преводи. В статията се доказва, че контаминациите и техните езикови особености могат да се използват за откриване на връзки между преписите и преправките на даден протограф.

4. На изучаването на българския език и межкултурните връзки са посветени следните статии:

Езиковата ситуация сред българската общност в Северното Приазовие и Черноморие (Системно-синергетичен анализ)

Езикът на българските преселници в Бесарабия и Таврия дава представа за билингвизма, диглосията, интерференцията като процеси, засягащи отношението *среда-система/подсистема*. Билингвизмът се определя като възможност за независимо и равнозначно използване от членовете на дадена етническа общност на два езика. Според социокултурната ситуация един от няколко използвани езика става основно средство за комуникация, особено в мултиетническа среда.

Преподаването на български език сред етнически българи в украинска и руска езикова среда поставя множество въпроси както в областта на теоретичната лингвистика, така и в областта на методиката на чуждоезиковото обучение и обучението по роден език. Необходимо е да се приложи гъвкава и адаптивна към ситуацията методика, защото българският трябва да се изучава едновременно и като роден, и като чужд, като при това се прилага диференциран и интегративен подход в различните групи, които се обучават. Част от процесите на езиковото развитие и методите на преподаване, които то предполага, могат да бъдат изяснени съобразно новия научен системно-синергетичен подход.

Перспективи за изследвания на българо-украинските езиково-културни взаимодействия с новата научна парадигма

Изучаването на езика като етнолингвистичен, лингвокултурологичен, социолингвистичен, психолингвистичен и когнитивно-лингвистичен проблем съобразно системно-синергетичната методика дава възможност познати исторически факти и съществуващи явления да бъдат преосмислени по нов начин.

Една малко изследвана област е по линия на езиковата близост между украинския, и по-специално говорите в Източна и Южна Украйна, и българския език. Вниманието към атракторите на езиковите системи в български и украински със специфичните атракторно-ядрени думи може да разкрие важни и неизследвани досега страни както при междуетническите езикови взаимодействия, така и при съдържателно-типологичните и формално-типологичните особености в неравномерния им развой.

В културно-езиков план в историята на Първата и Втората българска държава има три основни етапа на влияние – първо и второ южнославянско влияние и началото на духовното Българско възрождение, което започва с написването на „История славянобългарска“. За двете влияния на българската книжнина има много изследвания, въпреки че някои проблемни въпроси остават открити. Необходимо е да се изследва разпространението на Паисиевата „История славянобългарска“ с нейните преписи и преправки и живота ѝ като културно-исторически феномен не само в България, но и извън нейните граници.

Проблемите на интеркултурното и езиково общуване в мултиетническа среда при преселниците в Бесарабия и Таврия с основните прояви на билингвизъм, диглосия и интерференция са другото направление в съвременната българистика и теоретична лингвистика.

Синергетичният подход при изследване на междусистемните езикови взаимодействия билингвизъм, диглосия, интерференция

В статията са представени двата основни научни подхода – антропоцентризъм и антропност. Чрез обединение на принципите им са разгледани междуетниковите взаимодействия в проявите на диглосия, интерференция и билингвизъм. Направен е анализ на най-важните моменти от историята на българския език на територията на България и извън нейните предели.

Българският език в съвременната ситуация

В статията е направен обзор на разпространението и изучаването на българския език от различни групи, както и на проблемите при изучаването му. В съответствие със съвременната динамична политическа и културна ситуация и формирането на нов тип личност с нов тип образование се отстоява идеята, че съхранението на българския език е възможно само чрез билингвизъм и трилингвизъм. Предлага се въвеждането на синергетичен модел на обучение, който променя теоретичните концепции, образователната дейност и пътищата и средства за нейното реализиране.

Правопис на чужди сложни думи и синтактични съчетания в българския книжовен език

Проблемите на правописа разглеждам в статията „Правопис на чужди сложни думи и синтактични съчетания в българския книжовен език“. Направен е опит за въвеждане на критерии за разграничаване на слято, полуслято и разделно писане на чуждите думи. Задачата на този текст е да се намери практическо решение на спорните въпроси в книжовноезиковата норма.

НАУЧНИ ПРИНОСИ НА ИЗСЛЕДВАНИЯТА:

1. За първи път е разработена синергетична теория върху материал от старобългарския и съвременния български език.
2. Концептуализирам метатипологичните конструкти антропоцентризъм и антропност и разширявам изследването на старобългарския език във философски и интердисциплинарен аспект.
3. За първи път е направена типологизация на езиковите подсистеми чрез методите на синергетиката като една от проявите на системологията.
4. Осъвременявам изучаването на българския език в съответствие с новата постнекласическа научна парадигма.